

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM PŘI OPRAVĚ MARIÁNSKÉHO SLOUPU V RAKOVNÍKU

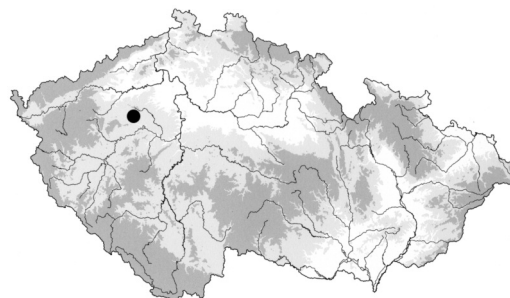
Kateřina Blažková – Dana Stolzová

ÚVOD

V srpnu 2011 provedli pracovníci Ústavu archeologické památkové péče středních Čech a Muzea T. G. M. Rakovník záchraný archeologický výzkum na Husově náměstí na pozemku parc. č. 3627/9 v Rakovníku (*obr. 1*). Výzkum byl vyvolán záměrem města staticky zajistit a renovovat mariánský sloup z roku 1749, který se značně vychýlil, a hrozilo tak jeho zřícení. V roce 2006 také došlo k samovolnému pádu městského znaku, umístěného na jeho západní straně. Před samotným rozebráním sousoší včetně kamenného základu byly už od 5. do 11. října 2010 za asistence archeologů provedeny dvě zjišťovací sondy pro účely statického zhodnocení stavu základu.

LOKALIZACE NALEZIŠTĚ

Mariánské sousoší (*obr. 2*) se nachází v centru města Rakovníka v jihovýchodní části Husova náměstí, takže jeho poloha je poněkud vyosena z centrální linie dlouhého úzkého náměstí situovaného ve východozápadním směru. Tato středová linie s parkovou úpravou z roku 1891 je tvořena násypem pro pěší zónu lemovanou z obou stran záhony, přílehlým chodníkem a navazující městskou komunikací. Mariánský sloup působí při pohledu od východu i západu dojem, že se naklání od severu, odkud sbíhá část města z výrazného svahu; i náměstí se pak celé ještě mírně svažuje k jihu. Vychýlení sousoší z osy bylo dlouhodobým statickým pozorováním potvrzeno ve směru k jihozápadu cca o 12 mm za rok (*Hrdlička 2010, 5*).

GEOMORFOLOGICKÝ A GEOLOGICKÝ POPIS, KRAJINNÉ PROSTŘEDÍ

Podle geomorfologického členění náleží Rakovník do České vysočiny, subprovincie Poberounské terasy (V), oblasti Plzeňské pahorkatiny (VB), celku Rakovnické pahorkatiny (VB-1), podcelku Kněževské pahorkatiny (VB-1A), okrsku Rakovnické kotliny (VB-1A-a, *Demek 1987*). Rakovnická kotlina je tektonickou a strukturní sníženinou, ležící na permokarbonských sedimentech prachovců, jílovců, pískovců, arkóz a slepenců. Toto území je charakteristické jednotvárným, mírně zvlňným denudačním povrchem, sníženými a zarovnanými povrchy pliocénního a staropleistocénního stáří a široce rozevřenými údolními stromovité vodní sítě

Obr. 1. Rakovník. Katastrální mapa s vyznačením místa stavby. Nahoře poloha lokality na mapě ČR

Obr. 2. Rakovník. Pohled na mariánský sloup před rozebráním

v povodí Rakovnického potoka s nadmořskou výškou pohybující se od 322 do 325 m n. m. (*Drahoňovský 2005*). Mariánský sloup podle záznamů stojí na místě, které bylo označováno místním názvem „Na Louži.“ Po celý středověk i novověk se zde ze severního svahu stahovala voda, jež zde vytvářela malý mokřad.

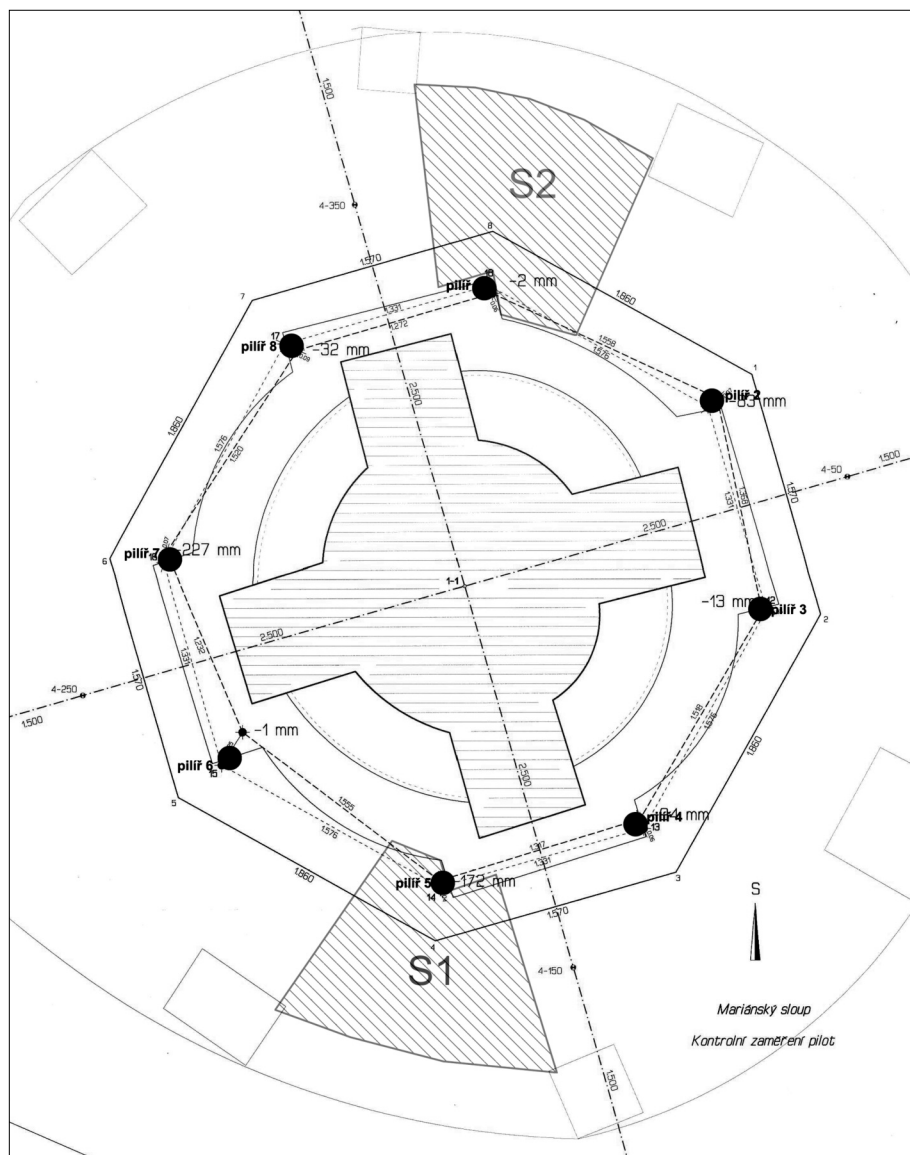
HISTORIE A DOSAVADNÍ ZKOUMÁNÍ PROSTORU HUSOVA NÁMĚSTÍ

Mariánský sloup tvoří nedílnou součást historického jádra někdejšího královského města Rakovníka, které je v písemných pramenech prvně uváděno k roku 1252 jako sídlo krajského soudu – *Judicium saeculare Rakovnicensis* (*Levý 2010, 3*), a je tak zcela jistě už před polovinou 13. století brán jako správní a hospodářské centrum stejnojmenného kraje. Tato zmínka napovídá o dlouhodobějším vývoji osídlení Rakovníka před vybudováním pozice takto významného sídla, a jeho počátky proto bývají kladeny minimálně do počátku 13. století. Napovídají tomu i drobné archeologické akce v těsné blízkosti náměstí.

Sondáž v areálu dnešního Muzea T. G. M. Rakovník na nám. J. Žižky (čp. 1) doložila osídlení tohoto prostoru již v 1. polovině 13. století (*Ježek 1995, 142*). Tzv. „Zákostelí“, širší prostor mezi dnešním kostelem sv. Bartoloměje a Pražskou (dříve Záměstskou) branou severně a severovýchodně od hlavního náměstí, tak představuje místo nejstaršího předlokačního osídlení. V majestátu českého krále Jana Lucemburského z 18. srpna 1319 je Rakovník již titulován městem a rovněž je zde zmíněno potvrzení starších práv Václava II. z roku 1289 (právo mílové, trhu; *Levý 2010, 8*). Tehdy také nejspíš už mělo centrum podobu dlouhého náměstí s kolmo přiléhajícími postranními uličkami. Zmínka o prvních městských hradbách pochází až z poloviny 15. století – s velkou pravděpodobností se jednalo se o dřevěné opevnění, neboť roku 1471 bylo městu Jiřím z Poděbrad uděleno právo výstavby kamenných zděných hradeb (*Levý 2010, 21*). K výstavbě části kamenné hradby došlo vzhledem k finanční náročnosti podniku až v průběhu 16. století, a to především v severní linii, neboť na jihu město chránila série rybníků a bažinatý terén (*Razím 1987, 109*). V severním prostoru památkové zóny, vymezeném v podstatě linií městských hradeb, probíhá od roku 2010 do současnosti projekt celkové regenerace (obnova a výstavba inženýrských sítí, nových povrchů komunikací), jež je archeologicky průběžně dozorován, a jsou prováděny drobné záchranné archeologické výzkumy. Historii archeologických bádání v památkové zóně severně od náměstí se vzhledem k jejich četnosti budeme věnovat v příštím článku, věnovaném výsledkům těchto výzkumů.

V prostoru samotného náměstí proběhlo jen několik dílčích archeologických akcí. Menší keramický soubor tvořený převážně zlomky nádob datovaných do 14. století představuje nález, odevzdaný do Okresního muzea v Rakovníku v r. 1980 pracovníky ze stavby bývalého hotelu Družba v severovýchodní části náměstí (*Durdík 1984*). Jednalo se však o archeologicky nesledovanou stavbu a nálezy nebyly stratigraficky podchyceny. V prostoru jižně od náměstí pak proběhla dosud jediná pozitivní archeologická akce v roce 1996, kdy v ulicích Na Sekyře, Poštovní a částečně na Husově náměstí byly hloubeny rýhy a šachty pro kabelové vedení Telecomu. Výkopy v Poštovní ulici porušily několik základových zdí zaniklé středověké (z průběhu 14.–2. pol. 15. století) a raně novověké zástavby, a doložily tak její podobu spíše úzké lomené uličky, patrně ještě na mapě stabilního katastru, jež byla do dnešní šířky vyměřena až v roce 1892. V šachtě v ústí Poštovní ulice do náměstí byl zachycen průběh původního členitého terénu historického jádra města, kde se v pozdním středověku projeví četnější, opakovaně neúspěšné snahy o zpevnění podmáčeného a odpadky pokrytého povrchu náměstí štětováním drobnými kamínky

V prostoru samotného náměstí proběhlo jen několik dílčích archeologických akcí. Menší keramický soubor tvořený převážně zlomky nádob datovaných do 14. století představuje nález, odevzdaný do Okresního muzea v Rakovníku v r. 1980 pracovníky ze stavby bývalého hotelu Družba v severovýchodní části náměstí (*Durdík 1984*). Jednalo se však o archeologicky nesledovanou stavbu a nálezy nebyly stratigraficky podchyceny. V prostoru jižně od náměstí pak proběhla dosud jediná pozitivní archeologická akce v roce 1996, kdy v ulicích Na Sekyře, Poštovní a částečně na Husově náměstí byly hloubeny rýhy a šachty pro kabelové vedení Telecomu. Výkopy v Poštovní ulici porušily několik základových zdí zaniklé středověké (z průběhu 14.–2. pol. 15. století) a raně novověké zástavby, a doložily tak její podobu spíše úzké lomené uličky, patrně ještě na mapě stabilního katastru, jež byla do dnešní šířky vyměřena až v roce 1892. V šachtě v ústí Poštovní ulice do náměstí byl zachycen průběh původního členitého terénu historického jádra města, kde se v pozdním středověku projeví četnější, opakovaně neúspěšné snahy o zpevnění podmáčeného a odpadky pokrytého povrchu náměstí štětováním drobnými kamínky

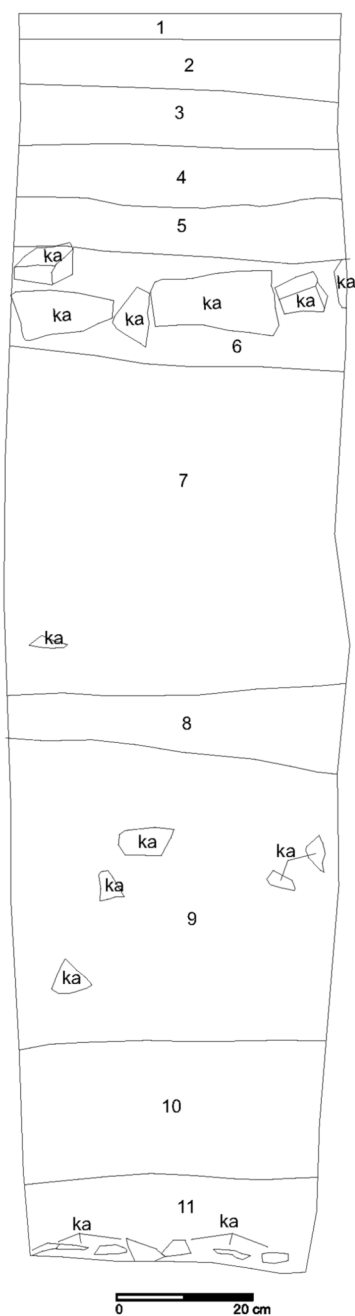

Obr. 3. Rakovník.
Rozmístění sond S1, S2
a nových pilířů

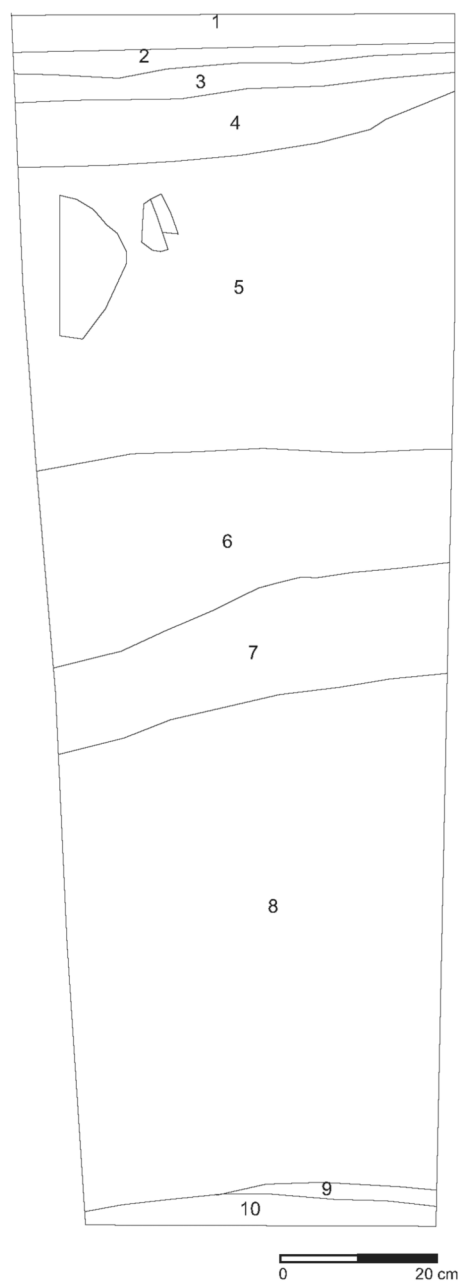
(Vařeka 1997, 413). V roce 2002 byly rovněž v komunikacích sledovány výkopy pro novou kanalizační stoku vedoucí od budovy Gymnázia Z. Wintra na Žižkově náměstí kolem kostela sv. Bartoloměje do parku vedle 2. ZŠ. Ty odhalily původní cihlovou kanalizaci z 19. století, která však na mnoha místech musela ustoupit novým novodurovým trubkám. Podél jižní stěny kostela byly v roce 2009 také hloubeny výkopy pro kabely NN, ze kterých byly vyzvednuty nálezy především ze 17. a 18. století. Ve výčtu archeologických nálezů z prostoru náměstí bychom pak neměli opomenout také zlomky dvou skleněných kroužků ve staré archeologické sbírce muzea s lokalizací „pod základy domu č. p. 15 na náměstí“.

Za období rozkvětu města je tradičně považováno 16. století. Proběhla výstavba nákladných a reprezentativních městských bran, Pražské a Vysoké, byl dobudován kostel sv. Bartoloměje, jenž byl těžce poničený v průběhu husitských válek, poničená radnice ze Zákostelí byla přenesena na Husovo náměstí a postavila se řada nových kamenných domů. Došlo také k významnému rozvoji řemesel, a to především věhlasného rakovnického pivovarnictví. Majestátem císaře Rudolfa II. z roku 1588 se Rakovník stal městem královským (Levý 2010, 100).

Po třicetileté válce byl návrat ke katolickému vyznání v Rakovníku poněkud dramatictější. Výsledky dlouhodobého konfliktu byly ve městě velmi patrné. Zmizela nebo nebyla obydlena více než polovina domů oproti 16. století a obnova probíhala jen velmi zvolna. Přestože v 18. století kvůli častým pobytům vojsk pronásledoval rakovnické nevýrazný hospodářský rozvoj, zachovalo se ve městě několik významných barokních památek: kaple sv. Rocha na městském hřbitově, přestavba radnice, cisterciácký dům při Pražské bráně či židovská synagoga. Rekatolizační snahy přivedly roku 1755 do Rakovníka je-

Obr. 4. Rakovník. Sonda S1, východní profil

Obr. 5. Rakovník. Sonda S2, západní profil

zuitu Antonína Koniáše, na jehož kázání ještě dlouho poté upomínal dřevěný kříž v dolní části náměstí. Další dřevěný kříž se nacházel v západní části náměstí a před radnicí byla v roce 1732 vystavěna kamenná kašna, která však byla v roce 1831 opět odstraněna a žádný ze současných projektů na její obnovu zatím nedošel dále než do stadia návrhu (Razím 1995, 32).

Vyvrcholením snah o budování drobné architektury na náměstí byla výstavba mariánského sousoší, jež bylo náročným finančním podnikem. Přes město však často procházela procesí na Svatou Horu u Příbrami a z ubytování poutníků plynuly městu značné příjmy (Levý 2010, 384–385). Tyto tzv. svato-horské peníze pak rakovnický děkan využíval na půjčky některým obyvatelům, ale protože se stále častěji stávalo, že peníze nebyly vráceny, rozhodla se městská rada v dubnu 1748 vystavět z těchto peněz v Rakovníku mariánský sloup. V zápisech se lze dočíst, že vystavění sloupu mělo být podpořeno také z výtěžku prodeje piva Petra Engelthalera (Renner 1941, 6). Hned 9. května 1748 byla uzavřena smlouva s kamenickým mistrem Kryštofem Knopfem, podle níž měl sloup zhotovit podle nákresu Vác-

lava Ettla za 470 rýnských zlatých a jeden sud rakovnického piva. Jako zálohu dostal kamenický mistr 50 zlatých a zbytek měl obdržet po dohotovení sousoší. Náklady na převoz, lešení a základ sousoší vzala městská rada na obecní útratu. Sochy umístěné na sloupu byly nejspíše dílem jiného, neznámého mistra. Kámen na zhotovení sloupu objednala městská rada na novohradském panství (Nový hrad Jimlin u Loun?). 3. září 1749 bylo kamenickému mistru Knopfovi povoleno novohradskou vrchností nalámat 121,5 lokte kamene za 4 zlaté a 3 krejcarey. Stavba sloupu tedy započala až ke konci roku 1749 a k jeho dokončení muselo dojít až v následujícím roce 1750. Teprve v roce 1752 byla řešena otázka úpravy okolí sloupu, kdy byl jako nejvhodnější zvolen návrh ohrazení sloupu zdí se čtyřmi sochami zemských patronů od místního řezbáře Ondřeje Linka. V této podobě s ohradní zdí přetrval sloup až do roku 1829 (Renner 1941, 7).

Od svého vzniku do současnosti bylo sousoší několikrát opravováno. Větší úpravy se mu dostalo právě v roce 1829: „Sochy kolem středního pilíře stály na kamenném zábradlí. Když r. 1829 při popravě vraha Ševčíka sousedka Kalíková vystoupila na jednu ze soch, kterou porazila, dala správa města zábradlí zbořiti a nahradila je patníky, spjatými řetězy. Sochy dala postaviti na vypjaté čtyry konsoly u sloupu, na jichž místě asi stávaly vásy. Zároveň dána na sloup jiná, větší socha P. Marie“ (Cechner 1913, 246). Další, již drobné restaurace prodělal sloup v roce 1894, za první republiky a v roce 1998. Tato podoba sloupu v podstatě přetrvala do jeho rozebrání v roce 2011.

Sousoší je 11,5 m vysoké. Základ nadzemní části je tvořen rozložitým válcovým podstavcem, na němž je sokl se čtyřmi vystupujícími polopilíři osazený na schodišťovém stupni. Z polopilířů vystupují čtyři mohutné konsoly, nesoucí na profilovaných deskách a podstavcích sochy sv. Václava, Víta, Prokopa a Vojtěcha v mírně nadživotní velikosti (1,9 m). Na horním prstenci podstavce je na patce hranolovitá hlavička, na níž je nasazen čtyřboký sloup. Na jeho vrcholu je patka s hlavičkou, které vynáší čtvercovou desku, na níž spočívá socha P. Marie s Ježíškem a se soškami andělů po stranách, taktéž v mírně nadživotní velikosti. Na západní straně sloupu je umístěn reliéf městského znaku a na druhé straně reliéf s nápisem: „*Pia pax isit in urba Racona*“ (Opravdový mír budiž ve městě Rakovníku). Sousoší je obklopeno kruhovým ohrazením z kovaného řetězu upevněného do válcovitých a hranolovitých patníků osazených na kamenné podezdívce (obr. 2).

METODA A POSTUP ZJIŠŤOVACÍHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Plocha výzkumu se nacházela na Husově náměstí v prostoru mariánského sloupu (souřadnice JTSK: YX = 791436 1034232). V první etapě, v říjnu 2010, byly realizovány dvě zjišťovací sondy, které byly umístěny protilehle v severojižním směru (obr. 3). V druhé etapě, v srpnu 2011, byla realizována jedna sonda (S3) zahrnující prostor po rozebrání základu sloupu. V sondách nalezené situace byly zdokumentovány v měřítku 1 : 20. Bohužel kvůli stavebnímu postupu firmy, provádějící pilotáže, byly v druhé fázi výzkumu profily značně poškozeny betonovými výlitky pilířů. V místech, kde bylo možné profil zachytit, se opakovala situace zachycená v sondážích z října 2010.

NÁLEZOVÁ SITUACE

Sonda č. 1 (říjen 2010), V profil (obr. 4)

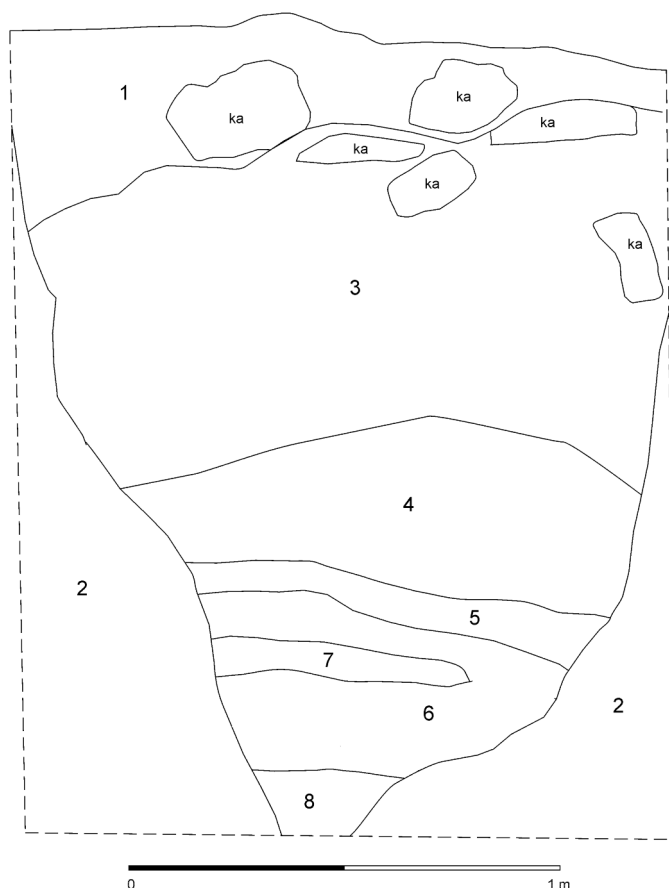
Jako první byla hloubena v říjnu 2010 sonda S1 v jižní části sledované plochy. Celková délka sondy činila 120 cm a hloubka 186 cm. Šířka sondy 80 cm byla vedena od obrubníku spojujícího patníky v kruhovém ohrazení až k soklu se schodišťovým stupněm, aby bylo dosaženo profilu základového bloku pod válcovitým podstavcem sloupu. Povrch sondy byl tvořen pískovcovou deskou (v 1) položenou do pískového lože tvořeného dvěma vrstvami: bílým jemným pískem a okrovým říčním pískem (v 2 a 3). Pod ním ležela vrstva tmavohnědé humózní hlíny (v 4 a 5). Pod touto vrstvou následovala vrstva s kamenným dlážděním opět zasazená do pískového lože, zpevněného zřejmě maltovou suchou směsí (v 6). Po ní následovala červenohnědá písčitohlinitá zásypová vrstva s úlomky kamenů, cihel a mazanice, obsahující zlomky keramiky a kostí (v 7). Poté následovala ulehlá hnědočervená hlinitá vrstva s četnými úlomky mazanice (v 8), která oddělovala další šedohnědé souvrství, obsahující zlomky keramiky, kostí a mazanice (v 9). Tato vrstva nasedala na šedou vrstvu tvořenou v horní části břidlicovými menšími kameny (v 10) uloženými na břidlicové drti smíchané s tmavou humózní hlínou (původně bahnem?) s množstvím dřev (v 11). **Severní profil:** povrch sondy byl tvořen pískovcovou deskou položenou do pískového lože shodného jako u V profilu. Poté následovala vrstva cihel a tašek položená do maltovinové směsi. Pod ní již začínaly vlastní základy mariánského sloupu, tvořené v první vrstvě pískovcovými bloky a poté lomovým kamenem, spojovaným maltou až do hloubky 225 cm. Základy nasedají na rozpadlou břidlici smíšenou s černošedou jílovitohlinitou hmotou s obsahem dřev. Není bez zajímavosti, že v tomto místě byl základový blok zesílen k jihu tak, že vyběhal v šířce 40 cm před podstavcem sloupu.

Sonda č. 2 (říjen 2010), Z profil (obr. 5)

Celková délka sondy S2 z října 2010 činila 132 cm a hloubka 154 cm. Šířka 80 cm se opět řídila plochou od kruhového ohrazení k profilu základového bloku. Povrch sondy byl tvořen pískovcovou deskou, položenou do pískového lože tvořeného dvěma vrstvami: bílým jemným pískem a okrovým říčním pískem. Celá tato vrstva ležela na tmavohnědé hlinitopísčité vrstvě. Oproti sondě S1 zde chyběla vrstva s kamenným dlážděním. Po ní následovala červenohnědá písčitohlinitá vrstva s drobnými úlomky kamenů a cihel, ležící na hnědošedé jílovitopísčitohlinité vrstvě. Po ní následovala ulehlá hnědočervená hlinitá vrstva s četnými úlomky mazanice, která překrývala mocné šedohnědé souvrství, obsahující zlomky keramiky, kostí a mazanice. Následující rezavošedá hlinitopísčítá vrstva byla již bez hmotných archeologických nálezů. **Jižní profil:** povrch opět tvořila pískovcová deska položená do pískového lože, které překrývalo tmavohnědou hlinitopísčitou vrstvu s peckami maltové směsi a drobnými úlomky kamenů do 10 cm. Poté následovaly základy sousoší tvořené lomovým kamenem spojovaným maltou až do hloubky 173 cm. V tomto místě nebylo pozorováno zesílení šířky základového bloku před podstavec jako v S1. V hloubce 143 cm byl však základ porušený kapsou o velikosti cca 32 × 30 cm o neznámé délce. Z této kapsy (či spíše odvodňovacího kanálku?) byly vyzvednuty zbytky blíže neurčených dřev a humusovité černohnědé hlíny k dalším analýzám. Vzhledem k následnému zhroucení a zasypání této sondy nebylo možné zjistit další pokračování vrstev.

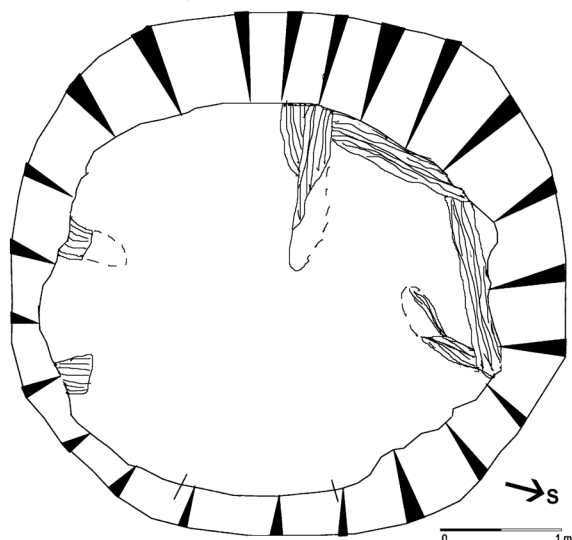
Sonda č. 3 (srpen 2011)

Dne 8. srpna 2011 po rozebrání sousoší začali stavbaři s vrtáním děr pro 8 železobetonových pilířů. Již během prvního vrtu zhruba ve třímetrové hloubce začala vzlínat voda. Práce včetně vybetonování a zapuštění pilířů pokračovaly až do 12. 8., kdy byl odstraněn, bohužel bez naší přítomnosti, kamenný základ sloupu. Profily budoucí sondy S3 byly značně poškozeny betonovými výlitky pilířů. V místech, kde bylo možné profil zachytit (část východního profilu mezi pilíři 3 a 4 – obr. 3; v 2 na obr. 6), se opakovala situace zachycená v sondážích z října 2010, jen s tím rozdílem, že původní vrstvy s pískovcovými deskami, humózní vrstva někdejší květinové úpravy a starší kamenné dláždění byly jednak odstraněny při rozebírání sloupu a jednak silně narušeny během přípravných prací na zbudování pilířů. Bylo totiž nutné zarovnat terén a následně jej zpevnit pomocí šterku, aby vrtaná souprava stála v rovině (v 1 a 3 na obr. 6). Po ní následovala červenohnědá písčitohlinitá zásypová vrstva s úlomky kamenů, cihel a mazanice, obsahující zlomky keramiky a kostí (v 4). Poté následovala ulehlá hnědočervená hlinitá vrstva s četnými úlomky mazanice (v 5), která oddělovala další šedohnědé souvrství obsahující zlomky keramiky, kostí a mazanice (v 6). V sondě S3 bylo poté provedeno začistění půdorysu na úroveň 168 cm od povrchu. Celkový rozměr sondy na úrovni terénu činil v S-J směru 440 cm a V-Z 425 cm a na dně se zužoval na rozměry S-J 345 cm a V-Z 318 cm. V západní části sondy se po začistění objevilo tmavě hnědé probarvení. Při dalším snížení dna o 10 cm se v západní,

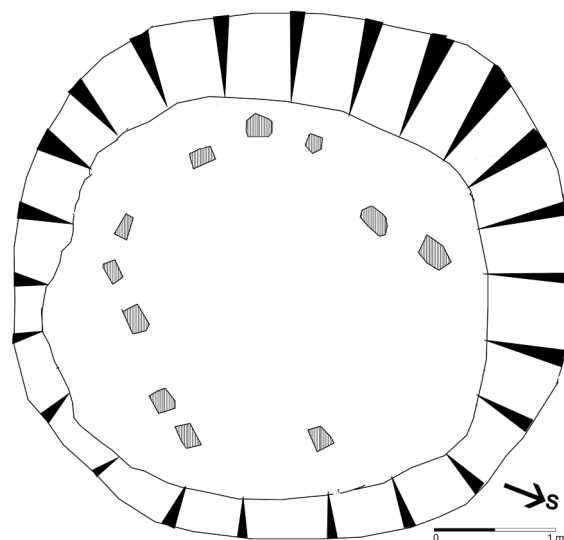

severozápadní a jižní části sondy objevily velmi rozpadlé zbytky zřejmě dřevěné roštové konstrukce (obr. 7), na níž stál kamenný základ sousoší. Pokud se dal změřit rozměr rozpadlých trámů, pohybovala se jejich šířka od 15 do 25 cm. Silně ztrouchnivělé dřevo bylo vyzvednuto. Po odebrání vrstvy s rozpadlou trámovou konstrukcí o mocnosti cca 42 cm se objevily na půdorysu pozůstatky 11 dubových pilířů (obr. 8 a 9). Plocha byla opět začistěna a zdokumentována. Bohužel přesnou hloubku, do jaké byly pilíře zapuštěny, se nám nepodařilo zjistit; při hloubení sondy u jednoho z pilířů začala vzlínat voda. Díky bagristovi, kterému se pomocí lžice podařilo jeden z pilířů vyzvednout (obr. 10), můžeme celkovou hloubku zapuštění jen odhadnout, a to na 285 až 330 cm (počítáno od povrchu sondy).

Obr. 6. Rakovník. Sonda S3, východní profil

Obr. 7. Rakovník. Kresebná dokumentace půdorysu sondy S3 s trávovou konstrukcí

Obr. 8. Rakovník. Půdorys sondy S3 s rozmístěním dubových pilířů

Obr. 9. Rakovník. Pohled na začištěnou plochu s dubovými pilíři

ANALÝZA NÁLEZOVÉ SITUACE A SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Záchranný archeologický výzkum přinesl cenné informace o způsobu založení kamenného základu sloupu, které odpovídá dobovým stavebním zvyklostem typickým pro 18. století. Celkem byly realizovány tři sondy. První dvě, provedené v říjnu 2010, dosáhly maximální hloubky 186 cm od současného povrchu. V obou sondách byly zjištěny práce související s úpravou okolí sousoší – písková lože pro desky, úprava terénu okolo sloupu s květinovou výzdobou (vrstva tmavohnědé humózní hlíny), u sondy S1 byla zachycena i kamenná dlažba. Další vrstvy dokládaly práce, spojené se stavbou základů pro mariánský sloup v r. 1749. Při hloubení základů byly zcela jistě narušeny středověké situace, proto zásepový materiál v okolí základů obsahoval i středověký materiál v podobě několika zlomků keramiky a zvířecích kostí. Zjišťovací sondáže v říjnu 2010 prokázaly zajímavou situaci pod samotným kamenným základem, zachycenou v sondě S1. Břidličná vrstva s jílovitým bahnem na dně obsahovala pozůstatky dřev, což vypovídalo o potřebě hařování v mokřem podloží. Pro odvodnění mluvil též kanálek, nalezený v sondě S2, který vedl pod základy stavby a byl tvořen kamenným obložením. Podle středověkých zpráv se sloup nachází v místech, kde se říkalo Na Louži: „O rybníčku na náměstí čteme v seznamu rychtářů: v té louži někdy konopí močřovali, potom koně brodili. Roku 1443 byl kolím opáčen“ (Levý 2010, 24). Jak je vidět, již

Obr. 10. Rakovník. Vytažené dubové pilíře

v 15. století se projevíly snahy, aby bylo toto místo postupně mokřiny zbavováno (které město by si nechalo rybník na náměstí?; cf. *Vařeka 1997*). K jejímu zániku zřejmě dochází někdy po polovině 16. století, kdy podle pramenů bylo rakovnické náměstí prvně vydlážděno (zmínka z r. 1546 a 1558 – *Levý 2010*, 126). Doklad toho, že sloup byl zbudován v místě starého mokřadu, poskytlo i vrtání děr pro současné betonovo-ocelové piloty, kdy po třech metrech se začaly vrty plnit vodou. Na základě tohoto zjištění vznikl předpoklad, že při kopání základů v roce 1749 opět voda vzlínala, a tak pod základy byla zbudována dřevěná konstrukce, která by váhu základu sloupu v bahnitěm terénu rozložila. Tuto domněnku pak v srpnu 2011 potvrdila sonda S3, která v severozápadní části odkryla pozůstatky značně poškozeného dřevěného roštu z trámů o síle 15–25 cm, který byl zespodu po obvodu podpořen 11 dubovými piloty rozmístěnými v polygonu pod základem (*obr. 8 a 9*). Na dvou vyzvednutých vzorcích pilotů je patrné zašpičatění (*obr. 10*), které podporuje domněnku, jakým způsobem byla stavba prováděna: tehdejší stavebníci natloukli dubové piloty do měkké půdy, a to až po hladinu spodní vody. Na ně položili a připevnili roštovou konstrukci a teprve pak začali stavět z kamene. Dubové piloty a rošty, jež jsou trvale pod vodou, jsou pevné a tvrdé téměř jako kámen. Pokud se však dostanou mimo vodu, začnou jako ostatní dřevo tlít. Dnešní naklánění sloupu tak měl na svědomí zřejmě pokles vody, který způsobil vysušení dřev a jejich následné ztrouchnivění, čímž došlo k sesednutí základu. Archeologický výzkum tak napomohl k zod-

povězení otázky důvodu naklánění památky, která je zapsaná ve státním seznamu kulturních památek pod č. rejstříku 13972/2-2724. Město Rakovník nechalo na své náklady mariánské sousoší po rozebrání zrestaurovat a poté ho dá znovu osadit do nového betonového lůžka.

PRAMENY A LITERATURA

- Cechner, A.* 1913: Soupis památek historických a uměleckých. Politický okres rakovnický. Díl II. Praha.
- Demek, J.* 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Drahoňovský, R.* 2005: Zpráva inženýrskogeologického průzkumu. Jídlna-hala a správní budova (Školní jídelna - Martinovského ulice Rakovník). Rakovník.
- Durdík, T.* 1984: Rakovník, okr. Rakovník, Výzkumy v Čechách 1980–81, 109–110.
- Hrdlička, O.* 2010: Statický posudek. Sousoší Panny Marie na Husově náměstí v Rakovníku. Rakovník.
- Ježek, M.* 1995: K prvotní poloze Rakovníka, *Archaeologia historica* 20, 141–146.
- Levý, F.* 2010: Dějiny královského města Rakovníka. Rakovník.
- Razím, V.* 1987: K stavební podobě městského opevnění v Rakovníku, *Památky středních Čech* 2, 97–114.
- Razím, V.* 1995: Rakovník: Přehled dějin, Procházka za památkami. Rakovník.
- Renner, J.* 1941: Mariánské sousoší v Rakovnici. Rakovník.
- Vařeka, P.* 1997: Záchrané archeologické výzkumy v Rakovníku v roce 1996, *Archeologie ve středních Čechách* 1, 411–422.

AN ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION DURING THE RENOVATION OF THE MARIAN COLUMN IN RAKOVNÍK

In 2011 there was a rescue excavation in Husovo square in Rakovník. The excavation was initiated due to the intention of the town to structurally secure and renovate the Marian column from the year 1749, which leaned to one side and was threatened with collapsing. The investigation produced precious information on the method of foundation of the column, which corresponds with the period techniques used for building in wetland areas (e.g. the Plasy monastery). The stone basement of the column rested on a wooden grid supported by eleven oak pillars hammered into the soft ground.

Fig. 1. Cadastral map with the site of construction marked

Fig. 2. Marian column in Rakovník

Fig. 3. Distribution of new pillars and test pits

Fig. 4. Test pit S1 - E profile

Fig. 5. Test pit S2 - W profile

Fig. 6. Test pit S3 - E profile

Fig. 7. Drawing documentation of the floor plan of test pit S3 with logwork

Fig. 8. Floor plan with the distribution of oak pillars

Fig. 9. View of the cleaned surface with oak pillars

Fig. 10. Removed oak pillars

KATEŘINA BLAŽKOVÁ
MUZEUM T. G. M. RAKOVNÍK, VYSOKÁ 95, 269 01 RAKOVNÍK
archeolog@muzeumtgm.cz

DANA STOLZOVÁ
ÚSTAV ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKOVÉ PÉČE STŘEDNÍCH ČECH, NAD OLŠINAMI 3/448, 100 00 PRAHA 10
dana.stolzova@uappsc.cz